

Mästerlotsen

EDVARD SJÖBLOM

Från mitten av 1960-talet fram till 1990-talet var mästerlotsen Edvard Sjöblom, vid sidan om Vasa-upptäckaren Anders Franzén, den mest kände Dalaröprofilen, ofta uppmärksammad i olika medier. Båda var idérika och energiska kämpar för sina olika projekt. I denna artikel berättas kortfattat om Edvard Sjöbloms insatser för en "levande skärgård" och för bevarandet av skärgårdens kulturarv.

Med motiveringen "hängivna insatser för miljövården, kulturminnesvården och säkerheten i skärgården" tilldelade regeringen 1988 Edvard medaljen Illis quorum meruere labores, åttonde storleken i guld. Medaljen överlämnades av utrikesminister Sten Andersson vid en högtidlighet på Utrikesdepartementet vid Gustaf Adolfs torg. Att det var en välförtjänt belöning hoppas jag ska framgå av följande kortfattade artikel, som försöker fånga Edwards många olika insatser genom åren.

Men först lite om Edwards bakgrund. Han föddes 1902 på Köpmanholm i Roslagen, som näst yngst i en syskonskara på åtta barn. Liksom sina förfäder var fadern anställd i Lotsverket. Edwards far var fyrvaktare på Svenska Högarne och farfadern hade varit lots.

Foto: Jeppe Wikström, Skärgårdsbild

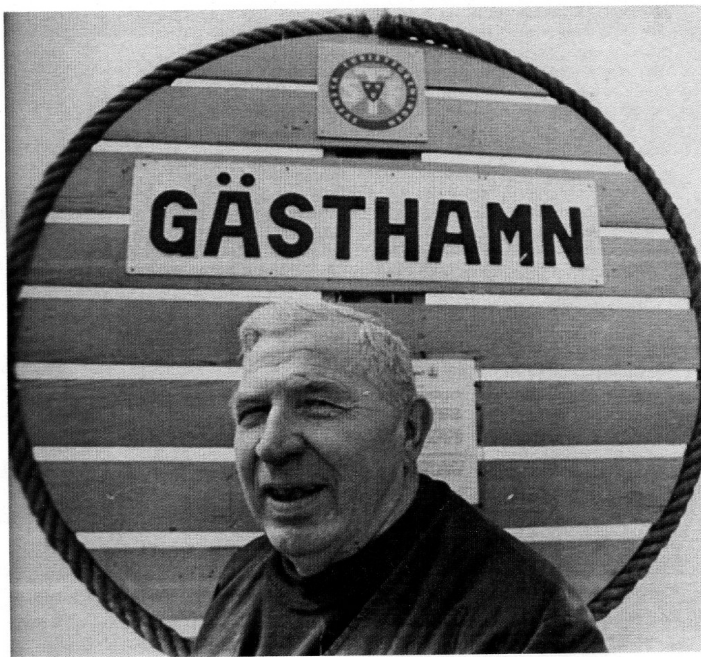
Edwards sjömansliv började, efter att han slutat skolan och blivit konfirmerad, våren 1916. Hans första fartyg var råsegelskonaren *Myran* av Länna, som han mönstrade på som jungman. Därefter blev det många olika fartyg, innan han 1924 som 22-åring avlade lotsexamen på Landsort. Han fortsatte med att läsa på Navigationsskolan i Stockholm och tog 1925 1:a klass skepparbrev.

Edvard stannade på Landsort fram till 1951, då han flyttade till Dalarö, där han sedan tjänstgjorde som lots fram till pensioneringen 1962.

Efter pensioneringen började en ny aktiv period i Edwards liv, som varade ända fram till hans bortgång 1991.

Utbyggnad av gästhamnar

Edvard fick nu uppdraget av Svenska turistföreningen, sedermera det nybildade Naturvårdsverket, att organisera den så kallade gästhamnsverksamheten. Från början bestod Edwards insatser främst i

Gästhamnar, sopmajor och toaletter var ett uppdrag från Svenska turistföreningen. Foto: Erling Matz

att tiggas ihop pengar till bojar och kättingar. Så småningom vidgades verksamheten till att omfatta lokalisering av gästhamnar över hela landet. Edvard organiserade totalt 220 gästhamnar, från Luleå till Strömstad, i Dalslands kanal, Göta kanal, Vänern, Vättern och Siljan.

I samband med arbetet med gästhamnarna uppmärksammades hur nedskräpningen tilltog i takt med det ökade antalet fritidsbåtar. För den alltid praktiskt inriktade Edvard räckte det inte med att bara propagera för "En renare skärgård". Man måste ha någonstans att slänga soporna. Sagt och gjort.

Edvard såg till att de s.k. sopmajorerna, ett kombinerat toalett- och sophus, byggdes runt om i landet.

Säkerheten

Ett annat område som starkt engagerade Edvard var säkerheten i skärgården. Han tog initiativ till anläggande av fasta helikopterlandningsplatser för ambulansflyget, uppsättande av hjälptelefoner och utplacering av förbandsväskor och bårar. Även in-seglingmärken till nödhamnar tillkom genom Edwards försorg.

Naturvård

När det gällde naturvården blev Edwards insatser för att utrota minken i Stockholms skärgård en fråga som väckte motstånd från en del myndigheter. Men som vanligt gav sig Edvard inte i första taget. Minken, som inte ingår i skärgårdens naturliga fauna, tog sjöfågel och småfågel, bet ihjäl ruvande fåglar, tog fisk under lektiden och förstörde fiske-näten.

För att få bort minken tiggde Edvard ihop pengar för inköp av minkburar, som han sedan lånade ut till privatpersoner i skärgården. Minkkampanjen blev framgångsrik till fromma för fågel- och fiskelivet.

Kulturvården

För att samordna och stödja Edwards arbete inom kulturvården bildades 1983 "Mästerlotsen Edvard Sjöbloms Kulturstiftelse Skärgårdsfonden" (ESS). Stiftelsens ändamål var enligt stadgarna, som fastställdes av länsstyrelsen, "att vårda och bevara fornlämningar av historiskt värde i Stockholms skärgård även som att i övrigt främja kulturminnesvården inom skärgården". Ordförande i styrelsen blev tidigare överbefälhavaren, general Stig Synnergren.

Under åren kom ett stort antal projekt att genomföras av Stiftelsen. Här ska bara nämnas ett axplock av dessa.

Labyrinterna

Ett av de första projekt som ESS tog sig an var upprustningen av labyrinter i Skärgården. Labyrinter hörde samman med folktron. Man gick till labyrinterna för att få fiske- och jaktlycka.

Labyrinterna på Borgen, Landsort och Norsten restaurerades av Stiftelsen. Lämningarna efter de gamla fiskelägena vid Borgen och Sadelöga berättar om det säsongfiske som fram till 1800-talets andra hälft var en av skärgårdens viktigaste näring-

ar, ofta riskfyllt och lönen för mödan osäker. På Edwards gamla arbetsplats, Landsort, restaurerades förutom labyrinten även en pestkyrkogård.

Vid Älvsnabben på Muskö påträffades "Ryssugnar" i samband med den inventering som ESS genomförde i samråd med chefen för Musköbasen. Här lät ESS sätta upp en skylt vid "fattigbössan", som förklarade dess bakgrund och elever från Gröndalsskolan i Nynäshamn gjorde en replik av bössan som skänktes till Musköbasen. Pengar som lades i denna gick oavkortat till Svenska Livräddningssällskapet.

Kolerakyrkogården

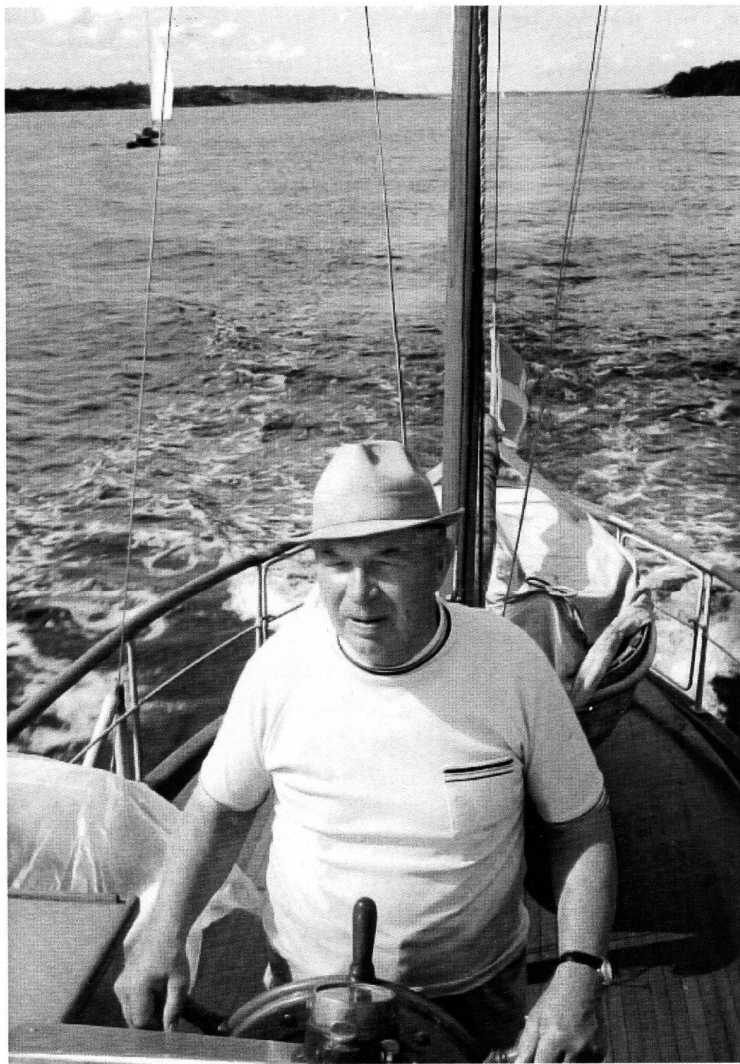
Bland ESS-projekt på Dalarö kan nämnas upprustningen av Kolerakyrkogården vid Dalarö kanal. Det förfallna trästaketet ersattes med en järnkätting fäst i åtta stora stenar. På gravstenen finns inskriptionen "Vilorum för i farsot borttryckta 1830".

Utö, Edesnäs

På Utö, vid Edesnäs, rustade ESS upp den "Helgade källan". Källan och brunnen byggdes i början av 1700-talet, men brändes ner av ryssarna 1719. Fram till dess var den Helgade källan ett populärt ställe att dricka brunn vid och lyssna på prästens predikningar. Upprustningen av källan och paviljongen invigdes i augusti 1984 med deltagande av bland andra de fritidsboende Utöborna statsrådet Sten Andersson och författaren Kar de Mumma.

Östanvik, Värmdö

Ett annat uppmärksammat projekt var upprustningen av den gamla kyrkoruinen Östanvik på Värmdö, som 1986 invigdes av biskop Krister Stendahl.

Edward Sjöblom styr mahognykryssaren Valen under en tur i skärgården.

Foto: Olof Thaning/TIO ©STF

isen i snöstorm och sträng kyla på väg hem från ett bönemöte på grannön Sundskär.

Optiska telegrafer

Ett annat viktigt inslag i ESS verksamhet var att på några platser i Stockholms skärgård uppsätta en del så kallade optiska telegrafer i form av attrapper som utseendemässigt överensstämde med originalen. Optiska telegrafer hade under tidigare skeenden varit utplacerade längs Sveriges kust till vägledning för såväl militär som civil sjöfart. Stiftelsen lät i samarbete med Televerket och Telemuseum uppsätta telegrafattrapper på två tidigare telegrafplatser: Fästningen Fredriksborg invid Vaxholm och på Dalarö Skans.

Löskär, Kycklingarna

På ön Löskär, i närheten av Huvudskär, hade tidigare funnits ett kapell. Till minne av detta reste ESS 1987 ett kors. Detta invigdes av kyrkoherden Lisbeth Carlborg-Tiström.

I närheten av Dalarö Skans, på ön Kycklingarna,

Den pampiga invigningen inramades med sång av Storkyrkans kör under ledning av Gustaf Sjökvist.

Kymmendö

August Strindbergs skri-varstuga på Kymmendö, som han lät uppföra 1882, hade genom åren farit illa genom inverkan av väder och vind och var i behov av renovering. Denna blev klar för invigning i juli 1986 och kunde överlämnas för fortsatt förvaltning till Strindbergssällskapet.

Rådmansö

På Rådmansö, sydost om Kapellskär, tog ESS initiativ till uppförande av en minnessten över sju ungdomar som natten mellan den 2 och 3 mars 1888 omkom på

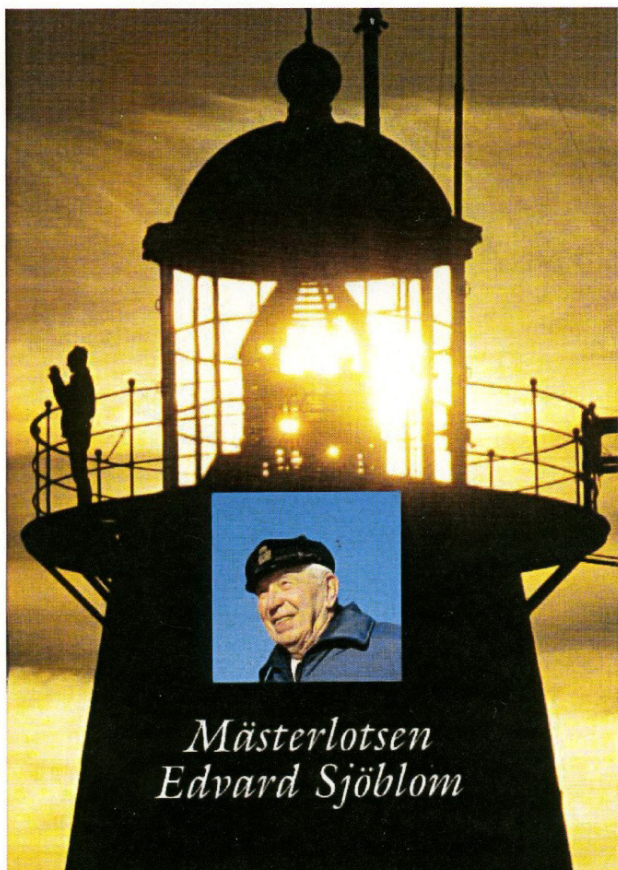
restaureerade ESS tre vita kors vid de gravar i vilka stoften av de tre sista kommandanterna på Dalarö Skans vilar.

I samband med Dalarös 350-årsjubileum 1986 tog ESS initiativ till utgivningen av boken "Glimtar från Dalarö".

Ofta blev det folkfest när de olika projekten var färdigställda och skulle invigas. Bygdens folk slöt upp, men Edvard lyckades även få medverkan av olika honoraries såsom statsråd, höga militärer, generaldirektörer och även biskopen. När Edvard bjöd in till de olika arrangemangen var det ingen som uteblev. En fördel med dessa publika tillställningar var också att massmedia gjorde stora reportage, som ökade intresset för stiftelsen och gav direkt och indirekt ökat stöd till stiftelsens verksamhet.

Edvard Sjöbloms Stiftelse – Svenska Högarnas fyr

Efter Edwards bortgång upplöstes ESS och det ganska stora kapital som Stiftelsen samlat ihop utgjorde grundstommen för den nya stiftelse som bildades 1993, Edvard Sjöbloms stiftelse – Svenska Högarnas Fyr. Fyren, som är en viktig del av det maritima kulturarvet, hotades av rivning. Genom tillkomsten av den nya stiftelsen kunde fyren

Fyren på Svenska Högarna, en Heidenstammare kunde räddas. Foto: Håkan Lindgren, Erik Stenfors ©STF

räddas och är numera den enda Heidenstamfyren som fortfarande är tänd och i bruk.

Ingeborg (1905—1989) och Edvard 1902—1991) bodde på Linnévägen 6. Foto: Jeppe Wikström, Skärgårdsbild

Edvard - en förebild för ideellt arbete

Det finns fortfarande äldre dalaröbor som kommer ihåg Edwards engagemang för skärgården, men för yngre och nyinflyttade är han troligen ganska okänd.

En som minns och beundrade Edvard var Gösta Majjgren. Göstas mor Iris umgicks med Edvard och hans hustru Ingeborg. I sin ungdom uppskattade Gösta inte speciellt middagsbjudningar, men när Edvard kom på besök satt han gärna med vid middagsbordet och lyssnade på Edwards spännande berättelser.

Gurli och jag lärde känna Edvard och hans Ingeborg 1971. Vi hade sedan ständiga veckovisa och ibland dagliga kontakter. In i det sista hade Edvard nya idéer om vad som borde göras för att skapa en "levande skärgård". Det har varit en ynnest att ha haft dessa fina kontakter.

Bo Malmsten

Nils Gustav von Heidenstam, (1822—1987) införde nya idéer inom fyrväsendet. Öppna stålkonstruktionen istället för torn av sten och murbruk. Han ritade även år 1861 tullvaktstugan invid lotsuset.

Hans son Verner von Heidenstam, poet och författare (1859—1940) bodde på Dalarö 1898. (Conny Burman)